

Тема 2

**Формування системи
моральних принципів і
цінностей
професійної діяльності**

Навчальні питання:

- 1. Формування цілісності особистості як запорука професіоналізму
- 2. Моральні цінності, їх роль у житті людини
- 3. Право як цінність. Етичні цінності правової держави
- 4. Роль Етичного кодексу психолога у формуванні ціннісних орієнтацій професіонала

Рекомендована література:

1. Бауман З., Донскіс Л. Моральна сліпота. Втрата чутливості у плинній сучасності / Пер. з англ. О.Буценка. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2014. 280 с.
2. Кумеда Т.А. Ціннісні орієнтації особистості в сучасному суспільстві *Практична філософія*. 2010. № 4. С. 211 – 217.
3. Марценюк Т. Гендер для всіх. Виклик стереотипам. К.: Основи, 2017. 256 с.
4. *Основи професійної етики та естетичної культури*: Навч. пос./ За заг. ред. канд. філос. наук Г.М. Петрової, канд. мист. Т.А. Кумеди. К.: КНТ, 2012. 192 с.
5. *Основні принципи професійної етики поліцейського: пам'ятка* / В. М. Кравець, Т. А. Кумеда, О. В. Павлишин, Г. М. Петрова та ін. ; за наук. ред. М. В. Костицького. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 48 с.
6. *Правові засади захисту особистісних цінностей та суспільної моралі: зб. нормативних актів України* / Ю.Ж. Шайгородський (уклад.), К.П. Меркотан (уклад.). К.: Український центр політичного менеджменту, 2007. 440 с.
7. *Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків*: Закон України від 08.09.2005.
8. Скейлз Енн. Фемінізм у праві: активізм, юридична практика та правова теорія. К., 2019. 215 с.
9. Тюріна Т.Г. Феномен духовності особистості: монографія.: для педагогів, психологів, філософів. Л.: Сполом, 2009. 232 с.
10. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі. Харків, 2016. 160 с.

Механізм свідомого включення людини до лона культури

- вироблення ставлення до людини (людства в цілому) ⇒
- вироблення ставлення до світу в цілому ⇒
- формування світогляду ⇒
- ставлення до цінностей ⇒
- ставлення до культури

- В понятті “особистість” знімається протилежність зовнішнього і внутрішнього життя індивідуальної людини; власне, процес особистісного буття і відбувається як постійне зняття протилежностей між зовнішнім і внутрішнім у самореалізації людини. При цьому, особистість, узята поза зв’язком з індивідуальністю, поза її власним способом буття, є абстракцією і реально не існує.

Самовизначення себе як особистості – це розуміння, що людина є не лише даною конкретною істотою, тілом, із усвідомленням і “вкоріненням” у власну тілесність (В.Розін), виразником не лише сформованої наративності одиничного буття, але й є частиною деякого ідеального світу, суб`єктом цінностей, членом роду людського, котрий виробив у ході історії моральні закони, і тому має у цій якості певні надзавдання, у тому числі – моральні.

- **Індивід** – це окремо взятий представник людського роду, якому властиві неповторні природні і соціальні якості.
- Поняття ж особистості акцентує увагу на соціально значущих рисах людського індивіда. **Особистість** – це суспільний індивід, якому притаманні соціально значущі риси, що утворюють стійку систему.

- **Індивідуальність** - це своєрідність особистості, її неповторність, сукупність її соціально значущих відмінностей від інших людей, це відмінність кожної конкретної особи від іншої в залежності від інтелекту, характеру, темпераменту, потреб, інтересів, здібностей, схильностей, це така системна якість, яка виражає неповторну, оригінальну єдність природних та соціальних рис людини.

Ціннісна орієнтація — це спрямованість всіх проявів життєдіяльності людини на певну систему цінностей, що надає життю сенс і значення. Основним змістом ціннісних орієнтацій особистості є політичні, філософсько-світоглядні, моральні переконання, глибинні й усталені симпатії та прихильності, моральні принципи поведінки.

- **Вищі моральні цінності** – (добро, свобода, сенс життя, щастя) – поняття, що мають регулятивний характер, організовують моральне життя загалом; ідеї, що роблять моральну поведінку можливою.
- Моральні норма, принцип, оцінка, ідеал, ціннісна орієнтація, моральні якості особистості – це і є моральні цінності, або цінності моральної свідомості.

Властивості моральних цінностей:

- об'єктивність,
- трансцендентність,
- всезагальність,
- єдність,
- одиничність,
- ієрархічність,
- інтенціональність.

«Життєвий світ» – це світ донаукового життя з його хаосом невпорядкованого споглядання, з його здогадками, забобонами й передбаченнями, а також як ціннісна основа всіх ідеальних утворень і теоретичних конструкцій науки.

- (Е.Гессерль)

Базові властивості особистості (за Н. Рейнвальд):

- колективізм,
- працьовитість,
- допитливість,
- естетичність,
- організованість.

Типи відхилень, або девіантної поведінки:

- 1) негативні – відхилення від норм, які передбачають санкцію, тобто тягнуть за собою покарання, ізоляцію, перевиховання, лікування чи інше (сфера права);
- 2) нейтральні – відхилення, які не мають характеру явної, відкритої загрози суспільному життю та не тягнуть за собою чітко встановлених покарань (сфера моралі, моди, мистецтва тощо);
- 3) позитивні – відхилення від застарілих норм, термін дії яких вичерпався в ході розвитку системи, й нові обставини вимагають їх перегляду і навіть усунення як зайвих, невиправданих часом перешкод.

Правова культура включає:

- повагу до права;
- юридичні знання й уявлення;
- традиції, потреби, навички діяльності відповідно до закону;
- реальну діяльність громадян у режимі законності відповідно до правових установок та переконань;
- правосвідомість, що адекватна правовій системі;
- правову активність населення, посадових осіб та законодавців, урядовців та інших осіб.

- **Права людини** – це все те, що робить людину людиною, це права індивіда, без яких він не може існувати як член суспільства, це – умова і засіб безпеки і розвитку індивіда (забезпечення життя людини, її гідності і свободи діяльності в усіх сферах суспільного життя), спосіб збереження необхідних для особи природних і соціальних якостей.

- **Культурні права** (див. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.)) за своєю суттю є мірою духовності, яку гарантує особі держава із урахуванням умов життя й діяльності громадян, суспільства і держави.
- За своїм змістом культурні права і свободи – це суб'єктивні (особистісні) права людини в культурній (духовній, ідеологічній) сфері, це – певні можливості доступу до духовних здобутків свого народу і всього людства, їх засвоєння, використання й участі у подальшому їх розвитку.

- **Дискримінація** (латин. discriminatio – «розрізнення») – невинуватана відмінність у правах і обов'язках людини за певною ознакою.
- В якості ознаки може виступати будь-яка значуща відмінність людини, наприклад, раса, національність, громадянство, стать, релігійні переконання, сексуальна орієнтація, вік, інвалідність, рід занять тощо.

- **Расизм** – сукупність концепцій, основу яких складають положення про фізичну і психічну нерівноцінність людських рас і вирішальний вплив расових відмінностей на історію і культуру суспільства, про споконвічний поділ людей на вищі і нижчі раси. При цьому перші визнаються єдиними творцями цивілізації, покликаними до панування, другі – нездатними до створення і навіть засвоєння високої культури та приреченими на експлуатацію.

- **Апартеїд** – крайня форма расової дискримінації, що полягає в позбавленні за расовою належністю цілих груп населення політичних і громадянських прав, аж до територіальної ізоляції. Розглядається сучасним міжнародним правом як злочин проти людства.

- **Гендер** (англ. gender — «стать», від лат. genus — «рід») — у феміністичних та гендерних дослідженнях соціально-біологічна характеристика, через яку визначаються поняття «чоловік» і «жінка», психосоціальні, соціокультурні ролі чоловіка і жінки як особистостей, а також психо-біологічні особливості, на які впливає біологічна стать, цілісна психічна репрезентація статі, сповнена динамічним глибинним, когнітивним та поведінковим поняттям жіночого та чоловічого, здобута індивідом у результаті набуття індивідуального гендерного досвіду.

Рівність статей може розумітися як:

- а) формальна рівність (рівність юридична, закріплена законодавчо);
- б) рівність можливостей (надання певної законодавчо закріпленої переваги певній соціально-демографічній групі для створення однакових з іншими групами умов на старті);
- в) рівність результату (цілеспрямоване забезпечення ліквідації для конкуруючих сторін перешкод, які можуть бути зумовлені попередньою дискримінацією).

- **Свобода совісті** виступає як можливість і здатність людини вільно, без будь-якого зовнішнього силового тиску, лише за велінням власної совісті обирати незалежну світоглядну позицію і на цій основі робити власний вибір та нести відповідальність за свої вчинки й думки.
- Свобода совісті у такому значенні є найширшою свободою думки про світ, свободою людини по-своєму розуміти його. Людина може обирати собі той світогляд, який вважає правильним.

Свобода релігійних уподобань передбачає:

- 1) право обирати і сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати жодної;
- 2) рівність усіх віруючих і невіруючих перед законом;
- 3) рівні можливості для віруючих і невіруючих у користуванні політичними і громадськими правами.

- **Свобода совісті** - право, що гарантує недоторканість совісті людини в питаннях ставлення до релігії, тобто право особистості на свободу мати, приймати, змінювати релігійні вірування за власним вибором або ж дотримуватись нерелігійних переконань; свободу індивідуально або ж спільно з іншими, публічно або ж приватно сповідувати свою релігію або вірування, брати участь у богослужіннях, обрядах, ритуалах, вільно поширювати свої релігійні або нерелігійні погляди та переконання.

- **Деонтологія** (від грецьк. deonthos - повинний) - вчення про належну поведінку, вчинки, спосіб дій. Виникнення деонтології пов'язане з ім'ям англійського священика, філософа І. Бентама (XVIII ст.), який вкладав у це поняття релігійно-моральний зміст.
- У сферу деонтології входить вивчення моральних якостей спеціалістів, які визначають виконання професійного обов'язку і ставлення до об'єкта діяльності, а також вивчення взаємостосунків всередині колективу, особливостей професійного виховання, а також аналіз тих специфічних моральних норм, які властиві даній професії.

- **Етичний кодекс** психолога прийнято на I Установчому з'їзді Товариства психологів України 20 грудня 1990 року в м. Києві. Він є сукупністю етичних норм, правил поведінки, що склалися у психологічному співтоваристві й регулюють його життєдіяльність.

- Цей нормативний акт є гарантом високопрофесійної, гуманної, високоморальної діяльності психологів України, здійснюваної залежно від спеціалізації та сфери їх інтересів.